ZENDEGI-SALAM
ضمیمه روزنامه خراسان
شنبه • ۲۲ خرداد ۱۴۰۰
اول ذی القعده ۱۴۴۲ • ۱۲ ژوئن ۲۰۲۱
شماره ۲۰۶۸۱
۱۹۰۱

# کودکان کار؛ دور از دنیای معصومانه کودکی

**مروری بر آسیب‌های روانی متعدد و دردسرسازی که در کمین کودکان کار است، شیوه اصولی رفتار با آن‌ها و گفت‌وگو با رئیس انجمن مددکاران اجتماعی درباره آخرین آمارها از این بچه‌ها در روز جهانی مبارزه با کار کودکان**

عکس‌ها از ایرنا، مهر، باشگاه خبرنگاران

**پرونده**

دیدن‌شان در خیابان خیلی ناراحت کننده است؛ پسربچه یا دختربچه‌هایی را می‌گویم که به‌خصوص در محله‌های شلوغ و پرتردد به سمت افراد یا خودروها می‌آیند و در چهره‌شان، خستگی بیش از هر چیز دیگری به چشم می‌آید. بچه‌ای که باید مشغول تحصیل باشد، با همسن و سال‌هایش بازی کند، برنامه‌های تلویزیونی مورد علاقه‌اش را تماشا کند، اوقات فراغتش را با تفریحات سالم ورزشی، فرهنگی و... پر کند و در یک کلام، کودکی کند، مشغول کار است. البته شاید ناراحت کننده‌تر از حضور آن‌ها در خیابان، برخورد افرادی باشد که به دلیل ذهنیت‌های منفی که درباورشان درباره کودکان کار شکل گرفته، به‌تندی با این بچه‌ها برخورد می‌کنند و آن‌ها را از خود می‌رانند. در ضمن این معضل، مربوط به یک کشور یا خطه خاص نیست بلکه همه دنیا با آن دست‌به‌گریبان هستند. امروز یعنی ۱۲ ژوئن، روز جهانی مبارزه با کار کودکان است. به همین بهانه و در پرونده امروز زندگی سلام، از آسیب‌های روانی خواهیم گفت که در کمین این کودکان است. همچنین یک مشاور از اصولی‌ترین شیوه برخورد با این کودکان خواهد گفت و با رئیس انجمن مددکاران اجتماعی ایران گفت‌وگو کردیم تا از دلایل نبود آمار رسمی از تعداد کودکان کار در کشورمان و نتایج جدیدترین پژوهش‌های‌شان درباره این بچه‌ها بگوید. با ما همراه باشید.

## کودکان کار نیازمند توجه هستند نه ترحم

**رئیس انجمن مددکاران اجتماعی ایران از دلایل نبودن هیچ آمار رسمی از تعداد کودکان کار و افزایش آن‌ها می‌گوید**

مجید حسین‌زاده | روزنامه‌نگار

**پژوهش‌ها و تحقیقات زیادی توسط انجمن مددکاران اجتماعی ایران درباره موضوع کودکان کار در چند سال اخیر انجام شده که نتایج آن می‌تواند برای برنامه‌ریزی بهتر مسئولان و شناخت دقیق‌تر مردم از این بچه‌ها، تاثیرگذار باشد. به همین بهانه با «سیدحسن موسوی چلک»، رئیس انجمن مددکاران اجتماعی ایران تماس گرفتیم تا از آخرین آمارهایش درباره کودکان کار برای‌مان بگوید.**

**هیچ فردی آمار تعداد کودکان کار ایرانی را ندارد**

به عنوان اولین گزینه از او می‌پرسم که چرا آمار رسمی از تعداد کودکان کار در کشورمان نداریم که او این طور پاسخ می‌دهد: «هیچ فردی آمار دقیقی از تعداد و همچنین وضعیت کودکان کار در کشورمان ندارد چون ما سامانه ثبت دقیقی از کودکان کار نداریم. مسئله دوم، تنوع کودکان کار است؛ از کودکان کار در خیابان بگیرید تا آن‌هایی که در کارگاه‌های مجاز و غیرمجاز یا در حوزه زباله‌گردی و... مشغول هستند. توجه داشته باشید که این مسئله یک پیچیدگی‌هایی دارد که باعث شده هیچ‌گاه یک بانک اطلاعاتی قوی و قابل استناد در این حوزه وجود نداشته باشد.»

**حضور کودکان کار مشهودتر از قبل شده است**

از موسوی چلک می‌پرسم که آیا تعداد کودکان کار در چند سال اخیر افزایش یافته یا نه، می‌گوید: «به نظر می‌رسد که آمار کودکان کار رو به افزایش است چون فقر بیشتر شده است. باید بپذیریم حضور کودکان کار مشهودتر از قبل شده است. به نظر من بعد از کرونا، باید مطمئن باشیم که شاهد حضور تعداد بیشتری از کودکان در خیابان‌ها و ترک تحصیل‌شان خواهیم بود. این را به عنوان یک گمانه‌زنی می‌گویم. شما دیدید که در همین دوران کرونا، زباله‌گردهای کودک همچنان مشغول بودند و کارشان تعطیل نشد.»

**پسران، ۴ برابر دختران کودک کار هستند**

«بخش عمده‌ای از کودکان کار، بچه‌هایی هستند که برای معیشت‌شان مجبورند در خیابان یا... کار کنند»، رئیس انجمن مددکاران اجتماعی با این مقدمه می‌افزاید: «به نظر می‌رسد که بیش از ۸۰ درصد کودکان کار به دلیل فقر کار می‌کنند و درصد قابل توجهی از آن‌ها کودکانی هستند که خانواده‌های نابسامان و عضو معتاد دارند. در ضمن، شیوع شناسی‌ها و پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده نشان می‌دهد که بیش از ۸۰ درصد این کودکان، کودکانی هستند که با خانواده‌های‌شان ارتباط دارند. همچنین پسران سه تا چهار برابر دختران به عنوان کودکان کار در خیابان فعالیت دارند.»

**از سازندگان «ملکه گدایان» و «آوای باران» گلایه‌مندم**

نظر «موسوی چلک» را درباره تصویری که سریال‌های ملکه گدایان و آوای باران از کودکان کار به نمایش گذاشتند، می‌پرسم، او می‌گوید: «من این فیلم‌ها را دیدم و بارها گفتم که مخالف این هستم که این بچه‌ها را به عنوان گروه یا باند به مردم معرفی کنیم. باید بپذیریم که بعضی از این کودکان کار، بچه‌های شریفی هستند که برای تامین مخارج خانواده مجبور به کار کردن هستند. من به هیچ‌وجه باندرا در این موضوع، نفی نمی‌کنم ولی این که بر اساس این فیلم‌ها، همه کودکان کار را این طور توصیف کنیم، درست نیست. من گلایه‌مندم از سازندگان این فیلم‌ها و این نوع نگاه که سیاه‌نشان دادن کودکانی است که برای تامین معاش خانواده مجبور به کار در چنین محیط‌هایی هستند.»

**ترحم کردن به این بچه‌ها برایشان سم است**

رئیس انجمن مددکاران اجتماعی ایران در بخش پایانی صحبت‌هایش می‌گوید: «زندگی در خیابان، سبک خاص خودش را دارد. مشکلات پوستی، گوارشی، ایدز، تغذیه و... بخشی از بیماری‌های شایع این بچه‌هاست. بچه‌ای که تحقیر و خشونت را هر روز تجربه می‌کند، موادمخدر یا سیگار و... در کمین‌اش است از لحاظ روانی هم تحت فشار خواهد بود. بنابراین خواهش من است که مردم به این‌ها بی‌احترامی نکنند، به چشم مجرم به آن‌ها نگاه نکنند البته تحت هیچ شرایطی، پول مستقیم به این‌ها ندهند. اعتقاد من این است که این گروه از بچه‌ها نیازمند حمایت و توجه هستند نه ترحم. ترحم برای این بچه‌ها سم است.»

## پرخاشگری، افسردگی، سرخوردگی و طرد شدن

**مروری بر آسیب‌های جسمی و روانی که بیشتر کودکان کار با آن‌ها درگیر می‌شوند**

زینب سادات ابن‌الرضا | کارشناس ارشد روان‌شناسی

**قبل از هر چیز در ابتدا باید یک تعریفی از کودکان کار بیان شود تا بدانیم دقیقا با چه دسته‌ای از کودکان طرف هستیم. سازمان ملل، کودکان کار را خردسالانی تعریف می‌کند که فعالیت شغلی آن‌ها بر سلامت و تحصیل‌شان اثر منفی می‌گذارد و کودک را از گذراندن طبیعی دوران کودکی محروم می‌کند و موجب سوءاستفاده و استثمار او توسط دیگران برای کسب درآمد می‌شود. در خانواده چنین کودکانی، جایگاه اعضا جابه‌جا می‌شود و کودک، نقش پدر و مادر را ایفا می‌کند. اما چه چیزی یا چه افرادی باعث می‌شوند که کودکان در خیابان‌ها حضور پیدا کنند و چرا هر روز تعداد کودکان کار بیشتر می‌شود؟ چه آسیب‌های جسمی و روانی، این کودکان را تهدید می‌کند؟ در ادامه به این سوالات پاسخ خواهیم داد.**

**باز ماندن از تحصیل و شکوفا نشدن استعدادها**

درباره پدیده کودک کار، اول این که موضوعات و مسائلی که مربوط به انسان‌ها هستند، تک‌عاملی نیستند و مجموعه‌ای از عوامل دخیل هستند و با هم ارتباط دارند. بنابراین رابطه میان علت و مسئله موجود می‌تواند دلایل زیادی داشته باشد. نکته دیگری که باید به آن توجه داشت این است که کودکان کار به دلایلی همچون مسائلی از قبیل مشکلات اجتماعی مثل فقر و بی‌توجهی خانواده به سوادآموزی و همچنین گذراندن زمان قابل توجهی در خیابان‌ها، از تحصیل باز می‌مانند و استعدادها و توانمندی‌های‌شان شکوفا نخواهد شد.

**گرفتار مواد مخدر شدن برای فرار از ناراحتی و ترس**

همچنین از آن‌جا که محل زندگی این کودکان در موقعیت مکانی نامناسب قرار دارد و آسیب‌پذیر هستند انواع خطرات از جمله سوء مصرف مواد که بسیاری از کودکان خیابانی برای فرار از ترس‌ها و ناراحتی‌ها، ناامیدی از آینده، فشارهای روانی و... گرفتار آن می‌شوند، در کمین آن‌هاست. البته هستند کودکانی که از روی کنجکاوی و دنیای کودکانه وارد حیطه مصرف موادمخدر می‌شوند. تجاوز، مسئله‌ناراحت کننده‌دیگری است که کودکان کار با آن مواجه هستند و به دلیل سطح ارتباطات کودکان در خیابان‌ها ممکن است در معرض سوءاستفاده‌های جنسی قرار بگیرند.

**مشکلات جسمی از سوء تغذیه تا درد مفاصل**

از دیگر مشکلات کودکان کار، خطرات و بیماری‌های جسمی است که آن‌ها را تهدید می‌کند. این بچه‌ها به دلیل کار در سنین کودکی، چه در کوتاه مدت یا بلند مدت با آسیب‌های متعدد جسمی روبه رو خواهند شد. کودکان کار به دلیل اشتغال به کارهایی مانند حضور در سر چهارراه‌ها، کارهای سنگین در کارگاه‌ها، حمل بار و... در معرض انواع آسیب‌های جسمانی قرار دارند که بر سلامت جسمی آن‌ها در سال‌های آینده هم اثر خواهد گذاشت به نحوی که بسیاری از این کودکان در سنین میان سالی، انواع بیماری‌های جسمی مانند دردمفاصل و مشکلات مربوط به ستون فقرات را تجربه خواهند کرد. از سوی دیگر، این کودکان به دلیل مشکلات اقتصادی به مشکل سوء تغذیه و عوارض ناشی از آن مانند کم خونی، کمبود ویتامین‌ها و... باز هم سلامتی‌شان به خطر خواهد افتاد.

**آماده نشدن برای حضور در اجتماع**

از آن جا که خانواده بستر چگونه ظاهر شدن کودکان یا به عبارتی کلید ورود کودک به جامعه است بنابراین کودکان کار به دلیل ضعف آموزش ناصحیح خانواده، هنجارهای مناسب اجتماع خویش را نمی‌آموزند. مشکلات خانوادگی یکی از دلایل بسیار مهمی است که کودکان مجبور می‌شوند به مشاغل واقعی یا کاذب در بزرگ‌سالی روی آورند تا مخارج خود را تامین کنند.

**از کمبود اعتماد به نفس تا نداشتن امنیت روانی**

روان‌شناسان و متخصصان حوزه سلامت همگی بر سلامت روح و روان کودک و حفظ آن تاکید فراوان دارند چرا که آسیب‌های مختلف از جمله محرومیت‌ها و کمبودهای عاطفی، خودزمینه‌ساز مشکلات و ناهنجاری‌هایی از جمله افسردگی و پرخاشگری است که کودک در سنین بالاتر به آن‌ها مبتلا خواهد شد. دریافت عشق و محبت از سوی والدین و دوست داشته شدن بی‌قید و شرط از سوی آن‌ها، امنیت روحی و روانی کودکان را تضمین می‌کند. مسائل مطرح شده جزو مواردی است که کودک کار از آن‌ها محروم است. همچنین سرخوردگی و سرکوب شخصیت، کمبود یا نداشتن اعتماد به نفس، طرد شدن و کمبود توجه و محبت از سوی دیگران و مورد تحقیر و توهین و بی‌علاقگی قرار گرفتن از دیگر آسیب‌های روانی است که برای این کودکان دردسرساز می‌شود. گاهی اوقات کودکانی که در خیابان کار می‌کنند رفتارهای کینه‌توزانه و خصمانه از خود نشان می‌دهند. زمینه خشم در کودکان کار به افرادی که در خودروهای بعضا با کلاس خود بر سر چهارراه‌ها توقف کرده‌اند و از آن‌ها حمایتی نمی‌کنند، ایجاد می‌شود زیرا خودرا با این افراد مقایسه می‌کنند که منجر به آسیب زدن به خود یا دیگران می‌شود. یکی دیگر از معضلات روانی این کودکان نداشتن هدف، امید به زندگی و فردایی بهتر است که باعث بی‌اعتمادی آنان به جامعه می‌شود.

**کودکانی که باید حمایت شوند**

واضح است که باید با در نظر گرفتن آسیب‌های روانی مطرح شده که منجر به احساس خلأ در این کودکان می‌شود، برای رفع نیازهای آنان اقدام و در چند مورد مهم‌تر از آن‌ها حمایت شود: یافتن راهکارهای موثر و کارآمد برای کاهش تعداد کودکان کار، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های لازم برای اسکان و تامین نیازهای‌شان، مشارکت و همکاری و همراهی نهادهای مسئول اعم از دولتی و مردم برای به سرانجام رساندن وضعیت این کودکان، ارائه خدمات مشاوره و روان‌شناسی، ارائه خدمات درمانی و خدمات آموزشی و ایجاد بسترهای لازم برای تحصیل این کودکان.

## بایدها و نبایدها در رفتار با کودکان کار

دکتر ساحل گرامی | روان‌شناس کودک

**همه ما باید توجه داشته باشیم با تمام سختی‌هایی که کودکان کار در زندگی خود تجربه می‌کنند، می‌توان با رفتار بهتر و معقولانه‌تر از رنج آن‌ها کاست و حقارت و کینه آن‌ها را به جامعه کم کرد. در برخورد با کودکان کار از خود ترحم نشان ندهید یا برعکس توهین نکنید. این کودکان گدا و متکدی نیستند در نتیجه حتما در ازای پولی که به آن‌ها می‌دهید، جنس تحویل بگیرید و بقیه پول را به آن‌ها نبخشید. انگار که از یک مغازه‌دار جنس می‌خرید، اجازه بدهید آن‌ها این احساس مثبت را تجربه کنند. با آن‌ها احساس صمیمیت نکنید و از زندگی و وضعیت معیشتی آن‌ها نپرسید. معمولا صحبت درباره وضع زندگی به آن‌ها احساس خجالت می‌دهد و در خصوص خانواده و وضعیت خود احساس سرافکندگی می‌کنند. اگر قصد خرید از آن‌ها را ندارید خیلی قاطعانه به آن‌ها بگویید. لازم نیست از آن‌ها رو برگردانید، اخم یا توهین کنید چون این کار باعث احساس حقارت در کودک می‌شود و ضربه‌ای سنگین به روح و روان کودک وارد می‌کند. توجه داشته باشید نوع برخورد جامعه با این کودکان تعیین کننده رفتار آینده آن‌هاست. اگر همواره با تحقیر نگریسته شوند، اگر کرامت انسانی آن‌ها رعایت نشود، اگر از امکانات آموزشی برخوردار نشوند، بعید است آن‌ها چیز مناسبی برای ارائه به جامعه داشته باشند و این کودکان تمام مسائل منفی را که گرفته‌اند به اجتماع پس خواهند داد و آن وقت بدون تردید ما مردم و مسئولان آخرین کسانی هستیم که باید از آن‌ها ایراد بگیریم. در این بین به نظر می‌رسد ایجاد گروه‌های سازمان‌یافته متشکل از مددکار، روان‌شناس و جمعی از خیران راهکار مناسبی برای برداشتن قدم مثبت در بهبود زندگی این کودکان و خانواده‌های‌شان است. با توجه به این که تعدادی از این کودکان به شدت با استعداد هستند، می‌توان با تقبل خرج درمان والدین و خانواده یا تحصیل این کودکان به نحوی برای آینده‌شان سرمایه‌گذاری کرد و بعد از مزایای آن نفع جمعی برد نه این که در اولین قدم به خریدن یک جنس از آن‌ها اکتفا کرد.**